



Warszawa, dnia 12 grudnia 2016 r.

**KRAJOWE  
BIURO WYBORCZE**  
ZPOW-0620-30/16

## **Raport z konferencji „Dialog dla wyborów”**

W dniu 29 listopada 2016 r. Państwowa Komisja Wyborcza wraz z Krajowym Biurem Wyborczym zorganizowała i przeprowadziła konferencję pod hasłem „**Dialog dla wyborów**”, której celem było przeprowadzenie konsultacji społecznych z przedstawicielami grup wyborców oraz organizacji pozarządowych w zakresie rodzajów kart do głosowania, a także możliwości ich dostosowania do potrzeb wyborców z różnymi rodzajami i stopniami niepełnosprawności.

Do udziału w konsultacjach zostali zaproszeni przedstawiciele parlamentu oraz instytucji państwowych i organizacji pozarządowych działających na rzecz osób niepełnosprawnych, a także eksperci: dr hab. Paweł Nowak, prof. KUL – językoznawca, komunikolog, Agnieszka Jawornicka-Kazancew – psycholog, Jacek Klimek – fizjoterapeuta, ekspert w dziedzinie dysfunkcji narządu ruchu oraz wyborcy.

Podczas pierwszej części konferencji zaprezentowane zostały dwa rodzaje kart do głosowania, tj.: tzw. płachty o wymiarach A0 i A1 (dalej zwane „płachtą”) oraz karta wielostronicowa, tzw. broszura. Na kartach znalazło się 18 list kandydatów (największa liczba list zgłoszonych do sejmików województw w 2014 r.). Na listach umieszczono do 30 kandydatów (maksymalna możliwa liczba kandydatów w wyborach samorządowych).

Przedstawiona została także historia i prawne uwarunkowania karty do głosowania w Polsce.

W kolejnej części konferencji została przeprowadzona symulacja głosowania z udziałem wyborców z różnymi typami niepełnosprawności oraz wyborców pełnosprawnych.

Łącznie w eksperymencie brało udział dziewięciu wyborców: cztery kobiety i pięciu mężczyzn. Dwie osoby reprezentowały grupę wyborców pełnosprawnych, siedem osób posiadało orzeczenie o niepełnosprawności w stopniu znacznym: jedna osoba z częściową

niepełnosprawnością kończyn górnych, jedna osoba z częściową niepełnosprawnością kończyn dolnych, dwie osoby niewidome, jedna osoba niedowidząca, jedna osoba głuchoniewidoma i jedna osoba poruszająca się na wózku. Wyborcy Ci na potrzeby eksperymentu oddawali głos z wykorzystaniem trzech rodzajów kart wyborczych: dwóch płacht w wymiarach A0 i A1 (z mniejszą czcionką) oraz tzw. broszury. W każdym przypadku wyborcy mogli korzystać z nakładek na karty do głosowania sporządzonych w alfabecie Braille'a, przystosowanych do danego formatu karty do głosowania.

Wyborcy, zarówno osoby z niepełnosprawnościami jak też osoby pełnosprawne, jako wygodniejszą do głosowania ocenili broszurę, niż płachtę. Osoby biorące udział w eksperymencie zwracały uwagę przede wszystkim na:

- nieprzystosowanie kabiny do głosowania do korzystania z płachty (ze względu na jej duże rozmiary);
- trudności z dotarciem z płachtą do kabiny wyborczej;
- trudności ze złożeniem i wrzuceniem płachty do urny;
- możliwość łatwego podarcia płachty;
- dużą trudność samodzielnego nałożenia na płachtę nakładki sporządzonej w alfabecie Braille'a;
- techniczne problemy podczas głosowania korespondencyjnego z wykorzystaniem płachty.

90% badanych biorących udział w eksperymencie wypowiedziało się, że odczuwało komfort podczas użycia do głosowania kart w formacie broszury, zaś dyskomfort podczas użycia kart w formacie A0.

Spośród wszystkich uczestników eksperymentu, tylko jedna osoba pochwaliła pomysł dużej karty za możliwość „oglądu wszystkich za jednym razem” i możliwość dokonania swojego wyboru na podstawie „całościowego wrażenia”.

Druga część eksperymentu, w której udział wzięły 3 osoby, polegała na symulacji niepełnosprawności różnego stopnia u trzech osób pełnosprawnych i pokazaniu możliwych trudności, z jakimi mogą zmagać się te osoby podczas głosowania. Eksperyment został omówiony przez Pana Jacka Klimka, fizjoterapeutę i eksperta w dziedzinie dysfunkcji narządu ruchu, a także psycholog – Panią Agnieszkę Jawornicką-Kazancew, która przedstawiła stanowisko z perspektywy psychologicznej w sprawie komfortu użytkownika

kart do głosowania. Stanowisko to wyrażone zostało na podstawie przeprowadzonych podczas konsultacji rozmów i obserwacji zachowania osób biorących bezpośredni, czynny udział w eksperymencie. Do analizy posłużono się teorią motywacji sformułowaną przez Pintricha i DeGroot (1990) która przewiduje, że motywacja do podjęcia się zadania jest tym silniejsza im więcej wart jest wynik, jaki ma zostać osiągnięty, im większe są osobiste możliwości podmiotu, zapewniające mu wykonanie działań przynoszących wynik i im silniejsze są pozytywne emocje związane z wynikiem i działaniem. W związku z tym, przeprowadzone rozmowy z uczestnikami badania i obserwacja samego eksperymentu zogniskowane zostały wokół wartości, jakie deklarowali uczestnicy w związku z zadaniem, oceny własnych możliwości wykonania zadania i emocji, jakie uczestnikom towarzyszyły podczas wykonywania zadania.

Podczas rozmów z uczestnikami wszystkie badane osoby podkreślały, iż udział w wyborach ma dla nich dużą wartość i pomimo zmagania się z problemami związanymi z niepełnosprawnością starają się korzystać z czynnego prawa wyborczego.

W trakcie badania z kartą do głosowania o formacie A0 badani z poziomu swoich wartości zgłaszali uwagi dotyczące naruszenia ich prawa do tajności podczas głosowania. Badani zgłaszali skargi: „ktoś widzi jak głosuję”. Podczas bezpośredniego eksperymentu z obsługą karty formatu A0 można było zaobserwować, iż badani czasem zakreślali swój głos na karcie bezpośrednio na stole, przy którym siedziała komisja wyborcza, mieli trudność z dotarciem do kabiny wyborczej i dużą trudność sprawiało im samodzielne nałożenie nakładki z tekstem wg alfabetu Braille’a.

W wypowiedziach badanych, podczas badania komfortu użytkowania kart formatu A0, pojawiały się często sformułowania: „nierealne”, „niepraktyczne”, „nie możliwe do zrealizowania”, „nie ma możliwości realizacji”, „niewygodne”. Z bezpośredniej obserwacji widać było jak dużo wysiłku od osób z niepełnosprawnością wymagało rozłożenie karty do głosowania, znalezienie wybranego kandydata. Niemało wysiłku sprawiało również złożenie kart po głosowaniu. Wyborcy biorący udział w badaniu stosowali różne techniki, ale duży format karty powodował, iż widać było, iż są sfrustrowani, składali kartę „byle jak”, jedna osoba badana pogmiotła kartę nie mogąc poradzić sobie z jej złożeniem. Podczas omawiania swoich uczuć związanych z doświadczeniem badani mówili, iż bali się, że karta się pogniecie lub rozedrze, a do tego

nie chcieli dopuścić. Uczestnicy mówili również o lęku, że karta się zsunie ze stołu lub spadnie pod wpływem swojego ciężaru.

Z poziomu oceny emocji, jakie towarzyszyły uczestnikom badania wynika, iż większość badanych podczas głosowania kartą wyborczą formatu A0 doświadczała negatywnych emocji. Uczestnicy w swoich wypowiedziach mówili o tym, że czują się zniechęceni, czują złość, dyskomfort, niechęć. W opisie swoich doświadczeń pojawiły się wypowiedzi: „współczuję wszystkim, którzy mieli by za pomocą takich kart głosować”, w rozmowach o towarzyszących emocjach z uczestnikami po badaniu część wyborców, w grupie kobiet mówiła o emocjach z obszaru zawstydzienia niemożnością wykonania zadania „tak jak bym chciała”.

Z obserwacji zachowania uczestników podczas badania komfortu używania kart wyborczych w formacie broszury można było zauważyć, iż badani potrzebowali znacząco mniej czasu na „obsłużenie” karty: znalezienie swojego kandydata, zakreślenie swojego wyboru i wrzucenie karty od urny wyborczej. Znaczące skrócenie czasu wykonania zadania możliwe było wyraźnie do zaobserwowania podczas wykonywania zadania przez większość uczestników bez względu na rodzaj niepełnosprawności, jakiej badani doświadczali. Podczas formowania swoich doświadczeń badani oceniając karty wyborcze w formacie broszury używali sformułowań, iż było im „prościej”, „łatwiej”. Samą kartę w formacie broszury oceniali jako „poręczna”, „łatwa”, „komfortowa”, „estetyczna”. O swoich uczuciach mówili, iż czują „satisfakcję” i „zadowolenie”.

Z perspektywy psychologicznej ważne jest zaznaczenie, iż w analizie długości wypowiedzi poszczególnych badanych wyraźna jest różnica - badani więcej i dłużej wypowiadali się o kartach A0 próbując w ten sposób podkreślić swój poziom dyskomfortu i niechęci do tego typu kart, a podczas oceny kart w formacie broszury badani formułowali swoją ocenę szybko jakby dawali do zrozumienia, że jest to dla nich oczywiste co wolą, w sposób nieświadomy sygnalizując, że użycie kart w formie broszury zwiększa ich poziom kontroli i samodzielności.

Druga część konferencji poświęcona była instrukcji głosowania umieszczonej na kartach do głosowania. Przedstawiony został wynik testu przeprowadzonego w kilku szkołach ponadgimnazjalnych, który miał sprawdzić, czy instrukcja głosowania, która dotychczas znajdowała się na kartach do głosowania, jest zrozumiała dla wyborców. 94 % spośród 129 uczniów biorących udział w eksperymencie zagłosowało, przy pomocy instrukcji


do głosowania, prawidłowo i oddało głos ważny. Niemniej jednak uczniowie sformułowali wnioski dotyczące instrukcji głosowania:

- tekst instrukcji jest zrozumiały;
- tekst instrukcji jest zbyt długi;
- lepszą formą byłaby instrukcja w punktach;
- sformułowanie „wielokartkowa karta” jest niezrozumiałe i należy je zastąpić innym.

Kolejnym punktem konferencji była dyskusja nad propozycją „nowej” instrukcji głosowania. Językoznawca i komunikolog, prof. dr hab. Paweł Nowak, stwierdził, że napisanie skutecznej i niebudzącej kontrowersji instrukcji wyborczej nie jest łatwe, choćby z tego względu, że mając w systemie języka polskiego 200 000 słów i około miliona różnych form i reguł, trzeba dopasować komunikację do skrajnie różnych i wielorako zróżnicowanych indywidualnych kompetencji językowych obywateli. Trzeba także umieć pogodzić oficjalność i bezduszość komunikacji urzędowej z przyjaznością i emocjonalnością komunikacji interpersonalnej. W efekcie można postawić na bardzo proste, obrazowe i konkretne sformułowania, które zrozumieją prawie wszyscy Polacy, ale może być i tak, że te oczywiste komunikaty będą dotyczyły osoby o wyższej kompetencji językowej. Odrębną kwestią pozostaje dopasowanie języka, a zwłaszcza jego zapisu, do możliwości percepcyjnych osób z niepełnosprawnością, szczególnie ludzi niewidomych i niedowidzących.

Zdaniem mówcy zaproponowana instrukcja głosowania jest poprawna, skuteczna i znacznie lepsza niż instrukcje wcześniejsze. Jednocześnie ekspert zaproponował poprawioną wersję instrukcji:

- 1. To jest karta do głosowania. Gdy Pan/Pani zagłosuje, proszę wrzucić ją w c a ł o ś c i do urny. Nie wolno z niej wrywać kartek, ani obrywać ich części.*
- 2. Na jednej stronie znajduje się tylko j e d n a lista kandydatów na posłów.*
- 3. Znak „x” niech Pan/Pani postawi w y ł ą c z n i e w kratce obok nazwiska jednego wybranego kandydata.*
- 4. Jeśli postawi Pan/Pani więcej niż jeden znak „x”, to Pana/Pani głos będzie nieważny.*

Zasugerował również rezygnację z punktu informującego o graficznym wyglądzie znaku stawianego w kratce przeznaczonej na oddanie głosu lub przedstawienie go za pomocą obrazu, np. 

W ostatniej części konferencji odbyła się dyskusja wszystkich uczestników na temat formy i językowego kształtu instrukcji do głosowania, po której Przewodniczący Państwowej Komisji Wyborczej, Pan Wojciech Hermeliński, dokonał podsumowania oraz podziękował przybyłym osobom.

Jednocześnie Przewodniczący wyraził nadzieję, że było to pierwsze z cyklu spotkań z wyborcami, mających za zadanie wypracowanie najlepszego wzoru karty do głosowania, zarówno pod względem jej formy: broszury czy płachty, jak też zamieszczenia jasnej i zrozumiałej instrukcji głosowania.